تعامل انسان و اطلاعات، جلد۱ شماره۱
http://hii.khu.ac.ir
مقاله اصیل پژوهشی

جایگاه شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی

مریم صراف زاده: دکتری، عضو هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه خلیج‌فارس (نویسنده مسئول). msarrafzadeh@gmail.com
سهیلا علوی: کارشناس ارشد، عضو هیئت‌علمی گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه خلیج‌فارس.

دریافت:
۲۰ دی ۱۳۹۲
ویرایش:
۱۰ بهمن ۱۳۹۲
پذیرش:
۲۲ اسفند ۱۳۹۲

چکیده

زمینه و هدف: مقاله حاضر ارائه دهنده نتایج پژوهشی است که با هدف بررسی میزان آشنایی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی و نیز نگرش آن‌ها نسبت به این شبکه‌ها انجام شد.

روش: روش پژوهش پیمایشی بوده و داده‌ها از طریق یک پرسشنامه تحت وب گردآوری شد. ۱۱۳ دانشجوی کارشناسی ارشد پرسشنامه را تکمیل نمودند.

نتایج: یافته‌ها نشان می‌دهد که ۳۵ درصد پاسخ‌دهندگان عضو هیچ‌کدام از شبکه‌های اجتماعی نیستند. فیلترینگ اینترنت به‌عنوان بزرگ‌ترین مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی شناخته شد. تصور منفی از شبکه‌های اجتماعی دومین مانع استفاده از این شبکه‌ها بود. ۲۲ درصد از پاسخ‌دهندگان استفاده از شبکه‌های اجتماعی را اتلاف وقت می‌دانستند و ۱۴ درصد هیچ فایده‌ای در استفاده از شبکه‌های اجتماعی نمی‌دیدند. ۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتماد خیلی کمی به اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی داشتند. استفاده کنندگان از شبکه‌های اجتماعی مهارت‌های پایه استفاده از آن‌ها را داشتند اما مهارت آن‌ها در استفاده از امکانات و قابلیت‌ها پیشرفته‌تر شبکه‌های اجتماعی مثل تنظیمات حریم خصوصی اندک بود. پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه دید مثبتی نسبت به استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای اهداف آموزشی و حرفه‌ای داشتند.

نتیجه‌گیری: نویسندگان پیشنهاد می‌کنند که مهارت‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی باید در برنامه آموزشی علم اطلاعات و دانش شناسی گنجانده شود. برخی از فواید آموزش شبکه‌های اجتماعی به دانشجویان از این قرار است: آماده کردن دانشجویان برای استفاده از این فناوری‌ها در کتابخانه‌های محل اشتغال آینده؛ افزایش امکان استخدام دانشجویان علم اطلاعات و دانش شناسی؛ استفاده‌آموزشی از این شبکه‌ها برای ارتباط نزدیک‌تر و بیشتر با دانشجویان و آماده کردن دانشجویان برای آموزش سواد شبکه‌های اجتماعی به دیگران.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، دانشجویان، رسانه‌های اجتماعی، کتابخانه ۲، کتابداری و اطلاع‌رسانی، فیس‌بوک، گوگل پلاس، علم اطلاعات و دانش شناسی

مقدمه

استفاده همه‌گیر و روزافزون از شبکه‌های اجتماعی یکی از پدیده‌های برجسته اینترنت در سال‌های اخیر بوده است. بر اساس آمار سال ۲۰۱۲ موسسه آمریکایی پیو ۶۹ درصد از بزرگ‌سالان دنیا عضو شبکه‌های اجتماعی هستند. ۴۰ درصد از طریق تلفن همراه خود به این شبکه‌ها وصل می‌شوند یعنی در ارتباط دائم با آن‌ها هستند. فیس‌بوک معروف‌ترین و پرجمعیت‌ترین شبکه اجتماعی دنیاست (Pew Internet & American Life Project, 2013). حتی در ایران‌که فیس‌بوک فیلتر است دو میلیون از ساکنان تهران کاربر فیس‌بوک هستند (Milad, 2013).

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی یا آنلاین معمولاً به‌عنوان بستری برای ارتباطات مجازی با دوستان و آشنایان و بعضاً غریبه‌ها در نظر گرفته می‌شوند؛ اما از این فناوری‌ها برای اهداف دیگری ازجمله اهداف آموزشی و حرفه‌ای هم می‌توان استفاده نمود. برای مثال استفاده از آن‌ها در محیط‌های آموزشی و پژوهشی برای تبادل نظر و اشتراک دانش و ارتباط مستمر و نزدیک با همکلاسی‌ها و اساتید و نیز استفاده از آن‌ها در کتابخانه‌ها برای ارتباط نزدیک‌تر با کاربران و اطلاع‌رسانی به آن‌ها است. پژوهش‌های مختلف حاکی از مفید بودن این فناوری‌ها در عرصه‌های آموزشی و حرفه‌ای است؛ بنابراین نیاز است که دانشجویان علم اطلاعات و دانش شناسی نیز برای بهره‌مند شدن از مزایای این فناوری با آن آشنا بوده و قابلیت‌های آن را بدانند تا بتوانند این ابزار را به‌صورت مؤثر بکار گیرند. مسئله دیگری که آشنایی فارغ‌التحصیلان علم اطلاعات و دانش شناسی را با این فناوری ضروری می‌سازد نیاز به آموزش سواد رسانه‌های اجتماعی در دنیای امروز است. سواد رسانه‌های

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

اجتماعی که زیرمجموعه سواد اطلاعاتی است ناظر بر توانایی استفاده مؤثر از فناوری‌های وب ۲ که ازجمله مهم‌ترین آن‌ها در دنیای امروز شبکه‌های اجتماعی هستند است. علیرغم فیلتر بودن یکی از پرجمعیت‌ترین شبکه‌های اجتماعی دنیا یعنی فیس‌بوک در ایران شاهد عضویت روزافزون هم‌وطنانمان در آن هستیم و فارغ‌التحصیلان علم اطلاعات و دانش شناسی لازم است آموزش استفاده از شبکه‌های اجتماعی را که یکی از منابع مهم اطلاعات وب هستند نیز به برنامه‌های آموزش سواد اطلاعاتی خود بیفزایند. این امر مستلزم آشنایی خود این متخصصان با این فناوری‌ها و مهارت کار با آن‌ها است. آموزش مهارت‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی به دانشجویان علم اطلاعات و دانش شناسی به آن‌ها کمک می‌کند تا در محیط‌های کاری آینده خود این فن‌آوری‌ها را به‌طور مؤثر بکار گیرند.

شبکه‌های اجتماعی موضوع بسیاری از پژوهش‌ها بوده و از منظر اقتصادی، اجتماعی، فنی، فرهنگی و غیره موردمطالعه قرارگرفته‌اند. در این مقاله ارتباط آن‌ها با دانشجویان علم اطلاعات و دانش شناسی موردبحث قرار گرفته است.

کتابداران فناوری‌های وب دو از وبلاگ گرفته تا ویکی و پادکست و غیره را در کتابخانه‌هایشان برای اهداف حرفه‌ای بکار گرفته‌اند. می‌شود گفت که با ظهور هر فناوری، کاربرد آن در کتابخانه‌ها در متون موردبحث قرار گرفته است. اصطلاح کتابخانه ۲ که ناظر بر استفاده از فناوری‌های وب ۲ در کتابخانه‌ها است را کیسی در سال ۲۰۰۵ باب نمود (Casey, 2005).

در سال‌های اخیر با فراگیر شدن استفاده از شبکه‌های اجتماعی و محبوبیت آن نزد عامه مردم و بخصوص جوانان و دانشجویان، کتابخانه‌های بسیاری شبکه‌های اجتماعی را برای ارتباط نزدیک‌تر با کاربران، برای آموزش سواد اطلاعاتی و دیگر اهداف حرفه‌ای بکار گرفته‌اند. با فراگیر شدن آموزش‌های مجازی و از راه دور در دانشگاه‌ها نیاز به تعامل مجازی کتابخانه‌ها با کاربران به‌شدت احساس می‌شود. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند ارتباط کتابخانه‌ها با کاربران را نزدیک‌تر نموده و در خدمات‌رسانی به آن‌ها موفق‌تر عمل نمایند.

عضویت در شبکه‌های اجتماعی عمدتاً رایگان است. استفاده از آن‌ها ساده است و دانش فنی خاصی را نمی‌طلبد. استفاده از این ابزارها در کتابخانه‌های ایران می‌تواند زمینه‌ساز خدمات الکترونیکی بسیاری شود همچنان‌که در دیگر کشورها مشاهده شده است. به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های ایران استفاده چندانی از شبکه‌های اجتماعی نمی‌کنند. دلایل و موانع بسیاری می‌تواند در این عدم استفاده برشمرد که یکی از آن‌ها می‌تواند عدم آشنایی کتابداران با این ابزارها باشد.

برای بسترسازی آموزش شبکه‌های اجتماعی در برنامه آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی که خود زمینه‌ساز استفاده از آن‌ها در کتابخانه‌هاست لازم است که تصور دانشجویان، نقطه نظراتشان، مهارت‌هایشان در استفاده حداکثر از قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی و تجارب عملی‌شان از کار با آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی

شبکه‌های اجتماعی مجازی زیرمجموعه فناوری‌هایی هستند که به وب ۲ یا رسانه‌های اجتماعی معروف شده‌اند. اصطلاح وب ۲ برای اولین بار در سال ۲۰۰۴ مطرح شد. تعاریف متعددی از وب ۲ شده است اما به‌طورکلی تأکید وب ۲ بر تولید محتوا توسط کاربران وب، اشتراک اطلاعات، تولید محتوای جمعی و مداوم ایجاد شده توسط عموم افراد است. به بیان شکرخواه (۱۳۹۱) "هر فرمتی که امکان مشارکت همه با همه را به‌صورت افقی فراهم می‌کند، رسانه‌ی اجتماعی نامیده می‌شود." (نگاهی به برگزاری همایش روز رسانه‌های اجتماعی، ۱۳۹۱).

ازجمله فناوری‌های وب دو سایتهای انتشار جمعی مثل وبلاگ‌ها و ویکی‌ها؛ شبکه‌های اجتماعی مدیریت روابط مثل فیس‌بوک، گوگل پلاس، مای اسپیس و Bebo؛ سایتهای اشتراک لینک مثل دلیشس، سایتهای اشتراک عکس و فیلم مثل یوتیوب، فلیکر و photobucket، محیط‌های بازی چند نفره مثل everQuest و second life قابل ذکرند. این فناوری‌ها عمدتاً رایگان هستند؛ استفاده از آن‌ها آسان بوده و نیاز به دانش فنی خاصی ندارد. به خاطر این ویژگی‌ها استفاده از آن‌ها روز به‌روز فراگیرتر شده است. تأثیر وب ۲ را در همه گروه‌های سنی و بیشتر حوزه‌های کاری مثل تجارت، تبلیغات، انتشارات، دولت، بازاریابی، رسانه و ... می‌تواند دید. اصطلاحاتی مانند کتابخانه ۲ که ناظر به استفاده از این فناوری‌ها در کتابخانه‌هاست، پزشکی ۲ که به کاربرد آن‌ها در حوزه پزشکی می‌پردازد و آموزش ۲ که ناظر به استفاده از آن‌ها در آموزش است و بسیاری حوزه‌های دیگر با پسوند ۲ باب شده است.

شبکه‌های اجتماعی که زیرمجموعه فناوری‌های وب دوی‌اند

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

ابزارهایی هستند که ارتباطات افراد با اهداف مختلف را تسهیل می‌کنند. معروف‌ترین شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک، مای اسپیس و گوگل پلاس (شبکه‌های اجتماعی عمومی) و لینکدین[۱] (شبکه حرفه‌ای‌ها) هستند. مشخصه بارز شبکه‌های اجتماعی در آن است که کاربران را قادر می‌سازد که خود را توصیف کنند مثلاً علاقه‌مندی‌هایشان و اینکه دوست چه کسانی هستند. این شبکه‌ها روابط آفلاین را حفظ کرده و روابط جدید آنلاین ایجاد می‌کنند.

فیس‌بوک که معروف‌ترین شبکه اجتماعی است با بیش از ۵۰۰ میلیون جمعیت سومین منطقه پرجمعیت جهان پس از چین و هند به‌حساب می‌آید و هر ثانیه هشت کاربر جدید در این سایت ثبت‌نام می‌کنند. در این میان دانشجویان‌که به‌طور معمول قشر جوان جامعه را تشکیل می‌دهند یکی از مخاطبان اصلی شبکه‌های اجتماعی هستند که به دلیل برخورداری از سواد رسانه‌ای بیشتر و آشنایی با فناوری‌های رسانه‌ای بیشتر از سایر اقشار جامعه از فیس‌بوک استفاده می‌کنند. (قوانلو قاجار، ۱۳۹۰)

در ایران بیشتر شبکه‌های اجتماعی و فناوری‌های وب دوی معروف مثل فیس‌بوک و مای اسپیس فیلتر هستند[۲] اما نباید به دلیل فیلترینگ، این فناوری‌های بسیار مهم را که عموم افراد و صاحبان حرف مختلف دنیا را به خود جذب کرده‌اند نادیده گرفت. ضمن اینکه سیاست‌های دولت ممکن است در آینده تغییر کرده و فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی برداشته شود[۳]. آمارها نشان می‌دهد که علیرغم فیلتر بودن فیس‌بوک و دیگر سایتهای اجتماعی، عضویت ایرانیان در این شبکه‌ها چشمگیر است[۴].

استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشگاهی

در سال‌های اخیر دانشگاه‌ها هم تلاش کرده‌اند تا فناوری‌های وب ۲ را در خدمت آموزش و یادگیری بکار گیرند. می‌شود گفت با ظهور هر فناوری وب دوی، نقش آن در آموزش و یادگیری موردبحث قرار گرفته است. در اروپا، آمریکا، استرالیا و دیگر کشورهای توسعه یافته استفاده از وب ۲ در آموزش دانشگاهی رایج شده است اما در کشورهای در حال توسعه تأثیر وب ۲ در آموزش دانشگاهی هنوز مشخص نشده است. فناوری‌های وب ۲ امکانات جدیدی را در اختیار مدرسان قرار داده است که ازجمله آن‌ها روش‌های جدید ارتباط با دانشجویان در آموزش، اشتراک دانش، گرفتن بازخورد و سایر قابلیت‌های بالقوه‌ای که ابزارهای وب ۲ ارائه می‌دهند ازجمله راحتی استفاده، اشتراک اطلاعات و سهولت در مشارکت، شخصی‌سازی آموزش، یادگیری جمعی، یادگیری مبتنی بر حل مسئله، ایجاد مهارت‌های کار گروهی، مهارت‌های ارتباطی و مذاکره و همکاری آنلاین، انعطاف‌پذیری از لحاظ زمان و مکان، دسترسی سریع‌تر و آسان‌تر به اطلاعات در همه اوقات شبانه‌روز و از همه‌جا و تولید محتوای دیجیتالی است. فناوری‌های وب ۲ دانشجویان را وادار می‌کند که مشارکت کنند، فکر کنند و یک یادگیرنده فعال باشند. آن‌ها یک محیط یادگیری جمعی ایجاد می‌کنند که دانشجویان می‌توانند در همه اوقات شبانه‌روز با یکدیگر و با مدرسان خود ارتباط داشته باشند. از عوامل دیگری که استفاده از وب ۲ را در برنامه آموزشی دانشگاه‌ها الزامی می‌نماید ظهور نسل جدید دانشجویان با سطح بالای مهارت‌های فناوری‌های اطلاعات است که به نسل شبکه یا نسل گوگل معروف‌اند.

مطلب زیر به‌خوبی می‌تواند این گروه از دانشجویان را توصیف نماید:

"*ما «با» اینترنت و «در» اینترنت بزرگ شده‌ایم و این چیزی است که ما را نسبت به نسل‌های پیشین متمایز و متفاوت می‌کند...وب برای ما یک فناوری نیست که مجبور باشیم نحوه کاربری و تعامل را با آن یاد بگیریم، وب برای ما فرایندی روان به‌مانند زندگی است که جلوی چشم ما به‌صورت مداوم و بی‌وقفه تکامل پیدا می‌کند و متحول می‌شود، فناوری‌های جدید و استارت‌آپ‌ها در جریان این فرایند به‌مانند سر برآوردن امپراتوری‌ها و تمدن‌های بزرگ شکل می‌گیرند و توسعه می‌یابند و به‌تدریج زوال پیدا می‌کنند و جای خود را به رقبای خود می‌دهند، اما به‌مانند زندگی، وب همیشه پابرجا و پویا می‌ماند*[۵]."

یک دلیل دیگر برای گنجاندن وب دو در آموزش این است که دانشجویان باید سواد دیجیتالی داشته باشند تا بتوانند فعالانه در اقتصاد جهانی مشارکت داشته باشند. در عصر

---

۱. LinkedIn

۲. یکی از شبکه اجتماعی معروف غیرفیلتر در حال حاضر گوگل پلاس است.

۳. در تأیید تغییر سیاست های دولت اینکه سایت فیس بوک در سال ۱۳۸۵ فیلتر شد. در بهمن ۱۳۸۷ رفع فیلتر شد و مجددا بعد از انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ فیلتر شد.

۴. نتایج تحقیقی نشان می دهد که ضریب نفوذ فیس بوک در شهر تهران 12.3 درصد بوده و در بین زنان 5.2 درصد و در بین مردان نیز 7.1 درصد بوده است (کاشانی و زارع، ۱۳۹۱)

۵. بخشی از نوشته ای تحت عنوان "ما بچه های وب" نوشته علیرضا مجیدی در وبلاگ یک پزشک در تاریخ سوم اسفند ماه ۱۳۹۰:
http://1pezeshk.com/archives/2012/02/we-the-web-kids.html

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

حاضر مهارت‌های لازم برای اینکه یک فرد دانشجو، شهروند و کارمند موفقی باشد تغییر کرده است.

مطالعاتی روی دانشجویان در کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که ۸۵ درصد دانشجویان کشورهای پیشرفته در فیس‌بوک عضویت دارند (Hendrix, Chiarella, Hasman, Murphy, & Zafron, 2009) و گفته می‌شود که شبکه‌های اجتماعی اصلی‌ترین کانال ارتباطی مورد استفاده جوانان هستند. این مسئله باعث شده است که دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی فناوری شبکه‌های اجتماعی را در خدمت آموزش و یادگیری بکار گیرند. در سال‌های اخیر شاهد مقالاتی هستیم که جنبه های مختلف کاربرد این فناوری را در آموزش موردبحث قرار داده‌اند. به‌طور مثال حمید و همکارانش (۲۰۱۱) چهار مزیت اصلی استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش را چنین برشمرده‌اند: درگیر کردن بیشتر دانشجویان با دروس، افزایش انگیزه‌های یادگیری، ارائه منابع درسی شخصی شده و رشد مهارت‌های کار گروهی و مشارکتی (Hamid, Waycott, Chang, & Kurnia, 2011). گروه دیگری از محققان کاربردهای فیس‌بوک را به‌طور خاص در آموزش دانشگاهی موردمطالعه قرار داده‌اند. آنان متون مربوط به استفاده از فیس‌بوک در آموزش دانشگاهی را بررسی نموده و مزایای آموزشی استفاده از آن را از منظر دانشجویان خلاصه‌وار ذکر کرده‌اند که شامل موارد ذیل است:

ایجاد ارتباط بیشتر بین دانشجویان، مشارکت فعالانه در آموزش و یادگیری، انگیزه بیشتر برای انجام فعالیت‌های درسی، ایجاد نگرش مثبت نسبت به یادگیری، افزایش کیفیت یادگیری، گسترش ارتباطات و رشد توانمندی‌های اجتماعی و شناختی (Grosseck, Bran, & Tiru, 2011).

علیرغم همه مزایای یادشده، استفاده از این شبکه‌ها در آموزش دانشگاهی چالش‌هایی نیز به همراه داشته و باید با احتیاط و دقت آن‌ها را برای اهداف آموزشی بکار برد. برای مثال پژوهشی نشان داده است که دانشجویان ترجیح می‌دهند از شبکه‌های اجتماعی برای اهداف غیر آموزشی استفاده کنند و استفاده‌اموزشی محدود آن‌ها را می‌طلبند (Aharony,2009; Kvavik, 2006).

پژوهش دیگری ضمن تأیید مطلب فوق به‌دشواری های دیگری اشاره کرده است: چالش‌های رعایت حق مؤلف، احساس غرق‌شدگی در اطلاعات، کمبود وقت، به‌روز نبودن اساتید و فقدان دانش و مهارت آن‌ها در استفاده مناسب از شبکه‌های اجتماعی (Jones, 2010).

پژوهش‌های چندی به چگونگی استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی پرداخته‌اند:

قوانلوقاجار (۱۳۹۰) در پژوهش خود به کارکردهای شبکه اجتماعی فیس‌بوک برای دانشجویان دانشگاه آزاد علوم تحقیقات تهران پرداخت. نتایج این تحقیق نشان داد نزدیک به ۴۸ درصد دانشجویان یک دقیقه تا نیم ساعت از وقت خود را در فیس‌بوک می‌گذرانند. براساس اعلام سایت فیس‌بوک ۵۰ درصد از کاربران هر روز به این سایت مراجعه می‌کنند. این درحالی است که این آمار در بین دانشجویان ایرانی که استفاده‌کنندگان اصلی اینترنت در ایران را تشکیل می‌دهند، ۳۹ درصد است. براساس آمار فیس‌بوک به‌طور متوسط هر کاربر ۱۳۰ دوست در این شبکه دارد. این تحقیق نشان داد که اکثریت دانشجویان بین یک تا ۵۰ دوست در فیس‌بوک دارند. این تحقیق همچنین نشان داد که اکثریت پاسخگویان (۷۹ درصد) از نام واقعی خود در فیس‌بوک استفاده می‌کنند. همچنین ۷۵ درصد دانشجویان از اینترنت پرسرعت برای ورود به سایت فیس‌بوک استفاده می‌کنند، اما ۲۵ درصد نیز با استفاده از اینترنت کم‌سرعت از شبکه اجتماعی فیس‌بوک استفاده می‌کنند.

آهارونی (۲۰۱۳) الگوهای استفاده از فیس‌بوک و رابطه آن با جنسیت، میزان تحصیلات و ویژگی‌های شخصیتی ۱۴۰ دانشجوی کتابداری و اطلاع‌رسانی در اسرائیل را با روش پیمایشی و استفاده از پرسشنامه مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی، جنسیت و میزان تحصیلات بر استفاده دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی از فیس‌بوک و نگرش آنان نسبت به این شبکه اجتماعی مؤثر بود. محقق پیشنهاد می‌کند که مدرسان تحصیلات تکمیلی باید دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به سمت استفاده از شبکه‌های اجتماعی سوق دهند تا فارغ‌التحصیلان در حرفه‌اینده خود در کتابخانه‌ها آن‌ها را بکار گرفته و از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان کانال ارتباطی دیگری با کاربران استفاده نمایند (N Aharony, 2013).

الدیانی (۲۰۱۰) در پژوهش خود به بررسی میزان استفاده دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دو دانشگاه کویت از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی پرداخت. تعداد ۱۳۲ نفر از دانشجویان مذکور به پرسشنامه تحت وب پاسخ دادند. نتایج نشان می‌دهد که بیشتر دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی و چگونگی استفاده از آن‌ها آگاهی دارند. وبلاگ، فن‌آوری‌های اشتراک ویدئو و شبکه‌های اجتماعی بیشترین

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

میزان استفاده را در بین دانشجویان داشتند (Al-Daihani, 2010).

آهارونی (۲۰۰۹) میزان آشنایی و استفاده ۱۴۸ دانشجوی کتابداری و اطلاع‌رسانی در اسرائیل را با فناوری‌های وب ۲ مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که فناوری‌های ویکی، وبلاگ، شبکه‌های اجتماعی، فلیکر و آر.اس.اس بیشتر مورد استفاده دانشجویان هستند. ویژگی‌های فردی دانشجویان و مدرسان بر استفاده از وب ۲ توسط دانشجویان تأثیر داشتند. دانشجویان قوی‌تر استفاده بیشتری از وب دو داشتند (Aharony, 2009).

کاربردهای شبکه‌های اجتماعی در کتابخانه‌ها

از سال ۲۰۰۷ به بعد کارکرد شبکه‌های اجتماعی به‌طور عام و فیس‌بوک به‌طور خاص در کتابخانه‌ها در مقالات چندی به بحث گذاشته شده است. کتابخانه‌ها با حضور در شبکه‌های اجتماعی خود را دسترس پذیرتر به مخاطبان می‌سازند. همچنان‌که ماک متوجه شد که ۲۹ درصد از سؤالات مرجع از فیس‌بوک به او ارسال شده بودند (Mack, Behler, Roberts, & Rimland, 2007)؛ بنابراین استفاده از کتابخانه‌ها از شبکه‌های اجتماعی، محلی برای تعامل راحت‌تر کاربران با کتابخانه را ایجاد خواهد نمود. الکاک (۲۰۰۹) صفحه فیس‌بوک یک کتابخانه دانشگاهی در بریتانیا را توصیف می‌کند که شامل: لینک به وب‌سایت کتابخانه، فید وبلاگ کتابخانه، یک تقویم گوگلی برای برنامه‌های آموزشی سواد اطلاعاتی و اپلیکیشن سرچ بود (Alcock,2009).

فیلیپس (۲۰۱۱) پژوهشی درباره استفاده کتابخانه‌های دانشگاهی از شبکه‌های اجتماعی انجام داد. برخی از روش‌های استفاده کتابخانه‌ها از شبکه‌های اجتماعی که در مقاله وی مورد اشاره قرارگرفته‌اند عبارت‌اند از:

- برای بازاریابی و معرفی خود
- برای نزدیک‌تر ساختن خود به مخاطب- کتابخانه‌ها به‌طور سنتی خدمات خود را هر جایی که کاربران بوده‌اند برده‌اند مثل کتابخانه‌های سیار یا ارسال کتاب برای معلولان
- اطلاعیه‌ها: مثلاً در مورد تغییرات ساعات کار و دیگر موارد
- برای تعامل با کاربران
- اطلاع‌رسانی خدمات کتابخانه: منابع جدید، منابع رایگان در اینترنت، برنامه‌های آموزش سواد اطلاعاتی، مصاحبه مرجع، کارگاه‌های آموزشی، پایگاه‌های اطلاعاتی، معرفی فناوری‌های جدید که به کار دانشجویان می‌آید
- تبریک به دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیل
- اطلاع‌رسانی درباره رویدادهای کتابخانه
- اطلاع‌رسانی درباره رویدادها و وقایع محلی: مثلاً درباره قهرمانی یکی از ورزشکارهای محل.

کتابخانه‌ها و کتابداران از روش‌های مختلفی برای بازاریابی و شناساندن صفحه خود در شبکه‌های اجتماعی به مخاطبان استفاده کرده‌اند. مثلاً از طریق لینک در وب‌سایت کتابخانه، در جلسات آشنایی با کتابخانه و در مصاحبه‌های مرجع (Phillips, 2011).

استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای آموزش سواد اطلاعاتی نیز اخیراً در متون ظاهر شده است. محققانی به بررسی رابطه استانداردهای سواد اطلاعاتی آموزش عالی[۶] با کارکردهای معمول فیس‌بوک پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که فیس‌بوک امکانات بسیاری برای آموزش و تمرین سواد اطلاعاتی در بردارد (Witek & Grettano, 2012). محققان دیگری قابلیت‌های فن‌آوری‌های وب دوی مثل فیس‌بوک، توییتر، وبلاگ، ویکی و فناوری‌های اشتراک ویدئو را در آموزش سواد اطلاعاتی برشمرده‌اند (Click & Petit, 2010).

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش معرفی شده در این مقاله بسترسازی برای بکارگیری شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در کتابخانه‌ها و نیز نهادینه نمودن آموزش این فناوری‌های در برنامه آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی بود. در این راستا اهداف ذیل قابل ذکرند:

- سنجش میزان استفاده دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی از شبکه‌های اجتماعی
- بررسی نگرش دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی نسبت به استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشگاهی و در کتابخانه‌ها
- کشف موانع استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی
- سنجش مهارت دانشجویان در استفاده از قابلیت‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی

روش

روش پژوهشی پیمایشی بوده و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه پژوهش را کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران

[۶]. Association of College & Research Libraries (ACRL) Information Literacy Competency Standards for Higher Education

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

تشکیل دادند. برای سهولت در گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها و همچنین ترغیب بیشتر افراد به پاسخگویی، پرسشنامه‌ای تحت وب[7] با استفاده از گوگل درایو طراحی شد. آدرس ایمیل دانشجویان از طریق مدرسان کتابداری و نیز از طریق گروه بحث مجازی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران گردآوری شده و لینک پرسشنامه همراه با توضیحاتی درباره پژوهش به آدرس ایمیل آن‌ها ارسال شد.

یافته‌ها

از ۲۴۰ دانشجویی که پرسشنامه برایشان ایمیل شد ۱۱۳ نفر پرسشنامه را تکمیل و ارسال نمودند؛ بنابراین نرخ پاسخگویی به پرسشنامه ۴۷ درصد است.

مشخصات پاسخ‌دهندگان در جدول ۱ خلاصه شده است. ۸۲ درصد پاسخ‌دهندگان زن بودند. بیشتر آن‌ها (۶۳ درصد) در گروه سنی ۲۵ سال و کمتر بودند. فقط ۴ درصد از پاسخ‌دهندگان بیش از ۳۶ سال داشتند. بیشتر پاسخ‌دهندگان در سال اول (۴۱ درصد) و دوم (۴۵ درصد) تحصیل خود بودند.

عضویت در شبکه‌های اجتماعی: ۳۵ درصد از پاسخ‌دهندگان عضو شبکه‌های اجتماعی نبودند. با توجه به محبوبیت شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان تا آنجا که حسین (۲۰۱۲) آن‌ها را دیوانه شبکه‌های اجتماعی توصیف می‌کند (Hussain, 2012) عضو نبودن ۳۵ درصد از پاسخ‌دهندگان در شبکه‌های اجتماعی درخور تأمل است. از این افراد خواسته شد تا موانع استفاده آن‌ها از شبکه‌های اجتماعی را برشمارند. همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد مشکلات و موانع فهرست شده ذیل این سؤال عبارت بودند از: فیلتر بودن برخی شبکه‌های اجتماعی از قبیل فیس‌بوک مانع استفاده‌ام شده است، احساس می‌کنم وقتم را تلف می‌کنند، وقت ندارم، احساس می‌کنم مفید نیستند، کار با آن‌ها را بلد نیستم و برای استفاده از آن‌ها تشویق نشده‌ام. یک گزینه تشریحی با عنوان " سایر موارد" نیز آخر فهرست افزوده شده بود تا درصورتی‌که مشکلات دیگری غیر از موارد بیان شده وجود داشته باشد، آن را درج کنند. همان‌طور که در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، بزرگ‌ترین مانع در استفاده از شبکه‌های اجتماعی از نظر پاسخ‌دهندگان فیلتر بودن

جدول ۱- مشخصات پاسخ دهندگان

		تعداد	درصد
جنسیت	زن	۹۳	۸۲
	مرد	۲۰	۱۸
سن	کمتر از ۲۵ سال	۷۱	۶۳
	۲۶ تا ۳۵ سال	۳۷	۳۳
	۳۶ تا ۴۵ سال	۵	۴
چندمین سال ارشد	سال اول	۴۶	۴۱
	سال دوم	۵۱	۴۵
	سال سوم	۶	۵
	سال چهارم و بالاتر	۱۰	۹

برخی شبکه‌های اجتماعی است، پس از آن ۲۲٪ از پاسخ‌دهندگان احساس می‌کنند که وقت خود را با استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلف می‌کنند؛ ۱۴٪ از افراد پاسخ‌دهنده گمان می‌کنند که این شبکه‌ها مفید نیستند؛ به ترتیب برخی دیگر وقت ندارند، کار با شبکه‌ها را بلد نیستند یا برای استفاده از آن‌ها تشویق نشده‌اند. ۲٪ از افراد نیز موارد دیگری، چون عدم دسترسی مداوم به اینترنت یا دریافتِ تعداد زیادی پست الکترونیکی از جانب این شبکه‌ها را، از موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌دانند.

عضویت در شبکه‌های اجتماعی مختلف: همان‌طور که در نمودار ۲ نشان داده شده است، از میان پاسخ‌دهندگان عضو شبکه‌های اجتماعی، فیس‌بوک و گوگل پلاس با ۴۴ درصد، بیشترین اعضا را دارا می‌باشند. ۲۳ درصد از آن‌ها عضو لینکدین، ۱۳ درصد عضو کلوب، ۸ درصد عضو اجتماع و تنها ۱ درصد از آن‌ها عضو شبکه‌هایی دیگر ازجمله انجمن و شبکه کتاب‌خوانان حرفه‌ای و شبکه اجتماعی ثنا می‌باشند. نکته قابل تأمل در این نمودار این است که فیس‌بوک و گوگل پلاس تقریباً به یک اندازه در عضویت پاسخ‌دهندگان سهم دارند. آمار جهانی نشان می هد که گرچه اکنون گوگل پلاس دومین شبکه اجتماعی محبوب دنیا بعد از فیس‌بوک است اما هنوز با فاصله ۲۵ درصدی با آن از نظر تعداد اعضا قرار دارد (Brett, 2013). علت برابری اعضای گوگل پلاس و فیس‌بوک در این تحقیق می‌تواند به فیلتر نبودن گوگل پلاس در ایران ربط داده شود.

زمان صرف شده در شبکه‌های اجتماعی: همان‌طور که در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، بیشتر پاسخ‌دهندگان (۶۵ درصد)، کمتر از یک ساعت در شبانه‌روز را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند؛ ۲۵ درصدِ آن‌ها بین یک تا سه ساعت،

[7]. مزایای بسیاری برای پرسشنامه های تحت وب در مقایسه با پرسشنامه های چاپی و ایمیلی وجود دارد که عبارتند از: صرفه جویی در هزینه و زمان، ناشناس ماندن هویت پاسخ دهندگان (و بنابراین رغبت بیشتر به پاسخگویی) و تحلیل داده های سریعتر و دقیق تر. (جمالی مهموئی، صراف زاده و اسدی، ۱۳۸۴)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

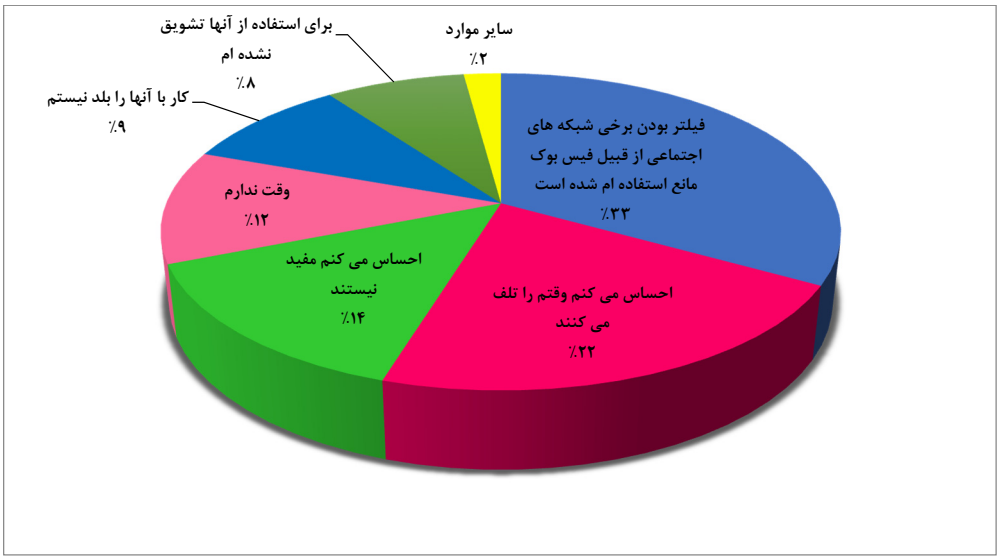

نمودار ۱- موانع استفاده از شبکه های اجتماعی

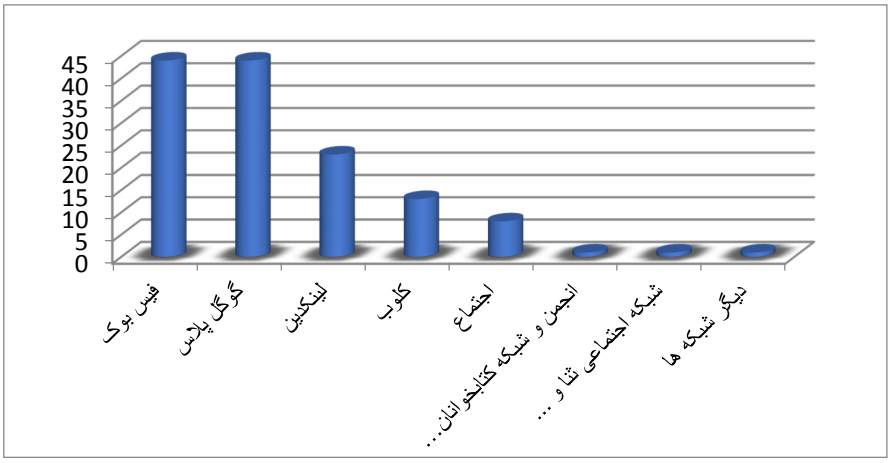

نمودار ۲- عضویت در شبکه های اجتماعی مختلف

۸ درصدِ آن‌ها بین دو تا سه ساعت و تنها ۲ درصدِ آن‌ها بیش از ۳ ساعت در شبانه‌روز را صرف استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌کنند.

تعداد دوستان در شبکه‌های اجتماعی: همان‌طور که در نمودار ۴ مشاهده می‌شود، ۴۰ درصد از پاسخ‌دهندگان، دوستانی کمتر از ۱۰ نفر دارند، ۳۷ درصدِ آن‌ها تعداد دوستانشان ده تا پنجاه نفر، ۹ درصدِ آن‌ها تعداد دوستانشان پنجاه تا صد نفر و ۱۴ درصدِ آن‌ها تعداد دوستانشان از صد نفر تجاوز کرده است. این یافته با یافته‌های قوانلوقاجار که دانشجویان علوم تحقیقات آزاد تهران را بررسی کرده است مطابقت دارد. بر اساس پژوهش وی نیز اکثریت دانشجویان بین یک تا ۵۰ دوست در فیس‌بوک داشتند. (قوانلوقاجار، ۱۳۹۰)

استفاده از قابلیت‌ها و امکانات مختلف شبکه‌های اجتماعی:

برای ارزیابی مهارت‌های دانشجویان در استفاده از قابلیت‌ها و امکانات مختلف شبکه‌های اجتماعی از آن‌ها خواسته شد که از فهرست داده شده مواردی را که مورد استفاده قرار می‌دهند انتخاب کنند. همان‌طور که نمودار ۵ نشان می‌دهد بیشترین فعالیتی که افراد پاسخ‌دهنده به آن می‌پردازند، به اشتراک‌گذاری مطالب با دوستان است. پس از آن افراد مطالب موردپسند خود را لایک و صفحات مرتبط با رشته یا دیگر صفحات را دنبال می‌کنند. تعداد متوسطی از آن‌ها به استفاده از چت، ارتباط با استادان و متخصصان رشته یا ارسال پیام‌های خصوصی می‌پردازند. ۱۸ درصد آن‌ها، پوشه‌هایی جداگانه برای دوستان، فامیل، دوستان نزدیک و استادان ایجاد کرده‌اند و برخی مطالب را با برخی از این گروه‌ها به اشتراک می‌گذارند؛ و در نهایت تعداد کمی از آن‌ها در مدیریت صفحات یا دعوت دوستان به گردهمایی‌های دوستانه مشارکت دارند. می‌شود گفت قابلیت‌ها و امکانات

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

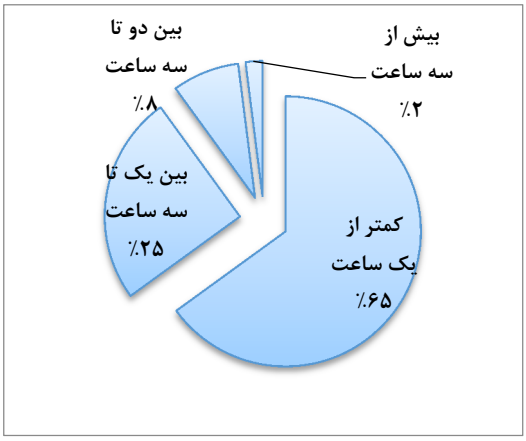

نمودار ۳- زمان صرف شده در شبکه های اجتماعی

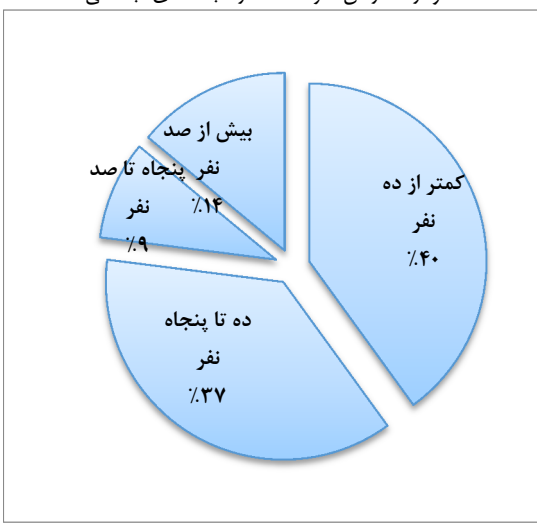

نمودار۴- تعداد دوستان در شبکه های اجتماعی

پایه شبکه‌های اجتماعی مثل Like و Share توسط نیمی از پاسخ‌دهندگان استفاده می‌شوند اما کمتر از ۲۰ درصد پاسخ‌دهندگان از امکانات پیشرفته‌تر شبکه‌های اجتماعی مثل تنظیمات حریم خصوصی استفاده می‌کردند.

استفاده از شبکه‌های اجتماعی در کتابخانه‌ها: از پاسخ‌دهندگان خواسته شد نظر خود را درباره اختصاص صفحه‌ای به کتابخانه محل کار آینده‌شان در شبکه‌های اجتماعی بیان کنند. اکثریت پاسخ‌دهندگان (۸۱ درصد) نظر مثبتی نسبت به این اقدام داشتند. ۱۱ درصد پاسخ‌دهندگان ترجیح می‌دادند از شبکه‌های اجتماعی برای مسائل شخصی استفاده کنند نه مسائل کاری. ۶ درصد هیچ فایده‌ای در استفاده کتابخانه‌ها از شبکه‌های اجتماعی نمی‌دیدند.

میزان اعتماد به اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی: ۳ درصد از پاسخ‌دهندگان به همه اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی اعتماد داشتند. برای ۲۳ درصد افراد میزان اعتماد بستگی به منبع منتشر کننده اطلاعات داشت. ۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان به نظر می‌رسید که نگاه بدبینانه به شبکه‌های اجتماعی داشتند چرا که اعتماد بسیار کمی به اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی داشتند.

استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای ارتباطات علمی: همان‌طور که نمودار ۶ نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان نگرش بسیار مثبتی نسبت به استفاده از شبکه‌های اجتماعی در ارتباطات علمی داشتند. این یافته با یافته‌های قسمت‌های قبلی مطابقت دارد. همان‌طور که نمودار ۵ نشان می‌دهد نیمی از پاسخ‌دهندگان صفحات مرتبط با حرفه و رشته را دنبال می‌کنند و ۳۹ درصد آن‌ها با اساتید و متخصصان رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در شبکه‌های اجتماعی خوددوست هستند.

تحلیل داده‌های کیفی

آخرین پرسش پرسشنامه یک سؤال باز بود که از پاسخ‌دهندگان می‌خواست هرگونه نظر یا مطلبی درباره شبکه‌های اجتماعی دارند بنویسند. در پاسخ به این سؤال، پاسخ‌دهندگان نظراتی ابراز کردند که برخی از آن‌ها در دو بخش موضوعی ذیل ارائه شده‌اند:

نیاز به آموزش برای استفاده مؤثر از شبکه‌های اجتماعی: برخی پاسخ‌دهندگان نگرانی خود را در استفاده‌های نادرست از شبکه‌های اجتماعی مثل مسائل غیراخلاقی در شبکه‌های اجتماعی، استفاده از آن‌ها برای سرگرمی و اتلاف وقت بیان داشتند. آنان نیاز به آموزش برای استفاده مؤثر از شبکه‌های اجتماعی را لازم دانستند. برخی نیز فرهنگ‌سازی را برای استفاده درست از شبکه‌های اجتماعی پیشنهاد نمودند. نظرات برخی از پاسخ‌دهندگان در این زمینه در ذیل آورده شده‌اند:

"*در ایران فرهنگ استفاده از این شبکه‌ها جا بیفتد خیلی عالی خواهد بود.*"

"*...نکته‌ی اساسی در این مورد فرهنگ‌سازی است، که باید در بین کاربران فیس‌بوک صورت گیرد. چراکه همان‌طور که این فضاهای مجازی می‌تواند باعث رشد افراد در برقراری ارتباطات بین فردی شود، می‌تواند لطماتی را نیز به دنبال داشته باشد. چرا که برخی افراد با پنهان کردن هویت اصلی خود تنها قصد سوءاستفاده از حریم شخصی دیگران را*

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

نمودار ۵- استفاده از قابلیت ها و امکانات شبکه های اجتماعی

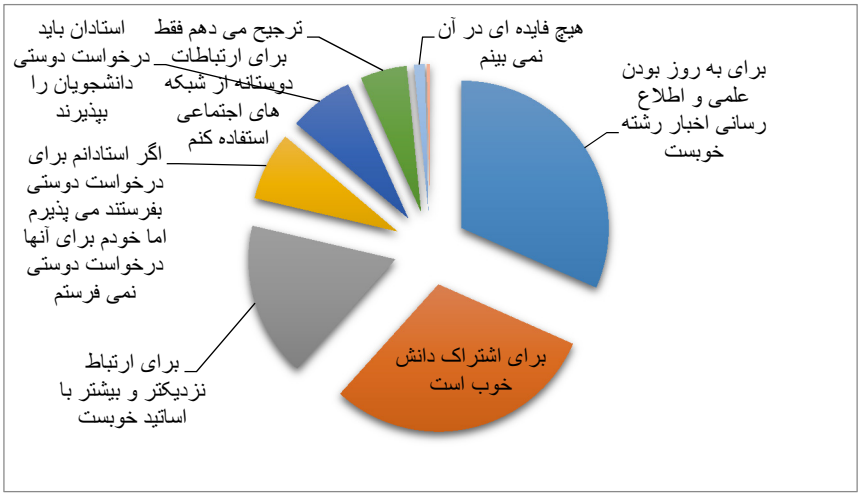

نمودار ۶- استفاده از شبکه های اجتماعی برای ارتباطات علمی

دارند..."

" مهم‌ترین نکته درباره‌ی شبکه‌های اجتماعی، دور شدن از فلسفه‌ی ایجاد آن است. در کشور ما بیشتر به‌عنوان مکانی برای تفریح و سرگرمی استفاده می‌شود تا به‌عنوان شبکه‌ای برای به‌روز ماندن برای سهیم کردن دیگران در دانشمان در هر موضوع و حیطه‌ای. افراد زیادی وقت خود را در این شبکه‌ها می‌گذرانند، بی‌آنکه سودی برایشان داشته باشد. چه خوب است که آموزش این بهینه استفاده کردن را ما اطلاع‌رسانان شروع کنیم."

" محیط مجازی دارای آسیب‌ها و در عین حال فواید فراوانی است که بایستی کسی که وارد این محیط می‌شود با گارد (لزوم سواد رسانه‌ای) وارد این محیط شود."

"به نظرم در این شبکه‌ها خیلی از مسائل اخلاقی رعایت نمی‌شود."

" شیوه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی مانند لینکدین باید بیشتر به دانشجویان آموزش داده شود."

"اگر این شبکه‌ها فیلتر نباشند خوبه و اینکه سعی بشه در این شبکه‌ها بجای مطالب و مسائل فقط دوستی و گپ‌زنی، مطالب علمی و مفید گذاشته بشه خیلی خوب میشه."

موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی: برخی پاسخ‌دهندگان فیلترینگ اینترنت را مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی برشمردند:

" متأسفانه در ایران به دلیل اعمال برخی محدودیت‌ها که صرفاً جنبه سیاسی دارد امکان عضویت در بسیاری از این شبکه‌ها با محدودیت از جانب برخی از سازمان‌ها همراه است که کارمندان خود را تهدید به اخراج می‌کنند."

" در شبکه‌های اجتماعی اگر موانعی، چون فیلترینگ برداشته شود مخاطبان بیشتری را طلب می‌کند و در نتیجه هر کسی بنا به نیاز اطلاعاتی که دارد بهتر و بافکر آسوده‌تر می‌تواند به

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

اطلاعات مورد نظرش دسترسی پیدا کند."

برای برخی دیگر کمبود وقت مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود:

"البته استفاده و بهره‌گیری از همه این امکانات نیاز به‌وقت و اینترنت می‌باشد که متأسفانه برای یکی مثل من اصلاً این امکان وجود ندارد چون در کتابخانه عمومی کار می‌کنم و بسیار وقتم در آنجا صرف ثبت کتاب‌ها و کارهای دیگر کتابخانه می‌شود و اصلاً وقتی برای انجام این کارها باقی نمی‌گذارد ولی به نظر من اگر وقت باشد، استفاده از این شبکه‌های اجتماعی به‌منظور اطلاع‌رسانی و معرفی منابع کتابخانه و یا مهم‌تر از آن‌ها کمک به کاربران مختلف و جوابگویی به سؤالات مرجع آن‌ها بسیار می‌تواند مفید واقع شود و کشور را در توسعه علمی و فرهنگی هم یاری دهد".

بحث و نتیجه‌گیری

۳۵ درصد از پاسخ‌دهندگان عضو هیچ‌کدام از شبکه‌های اجتماعی نبودند. این رقم با توجه به آمارهای جهانی استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی که نشان محبوبیت بالای این شبکه‌ها نزد دانشجویان دارد رقم بالایی است و جای تأمل دارد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که دانشجویان ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی در استفاده از قابلیت‌ها و امکانات مختلف شبکه‌های اجتماعی مهارت لازم را ندارند. تعداد کم دوستان آن‌ها در شبکه‌های اجتماعی و عدم استفاده از قابلیت‌های پیشرفته‌تر شبکه‌های اجتماعی نشان از این امر دارد.

یکی از موانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی فیلتر بودن یکی از معروف‌ترین شبکه‌های اجتماعی یعنی فیس‌بوک بود. دیگر مانع استفاده از شبکه‌های اجتماعی نگرش منفی دانشجویان ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی نسبت به شبکه‌های اجتماعی بود. رقم غیرقابل چشم‌پوشی ۲۲ درصدی این دانشجویان باور داشتند که شبکه‌های اجتماعی وقت آن‌ها را تلف می‌کنند و ۱۴ درصد هیچ فایده‌ای در استفاده از شبکه‌های اجتماعی نمی‌دیدند. ۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتماد بسیار کمی به اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی داشتند. این نگرش منفی می‌تواند ریشه در فیلتر بودن فیس‌بوک در ایران داشته باشد با این باور که آنچه دولت منع کرده است نمی‌تواند چیز مفیدی باشد.

پاسخ‌دهندگان نگرش بسیار مثبتی به استفاده از شبکه‌های اجتماعی در کتابخانه‌ها و در ارتباطات علمی داشتند. این نتایج امیدوارکننده است و بر وارد نمودن شبکه‌های اجتماعی به برنامه آموزشی علم اطلاعات و دانش شناسی مهر تأیید می‌زند.

نتایج ارائه شده در این مقاله لزوم آموزش شبکه‌های اجتماعی در برنامه درسی علم اطلاعات و دانش شناسی را نشان می‌دهد؛ اما قبل از آن باید بر چند چالش موجود در این مسیر غلبه نمود: اول اینکه برخی مدرسان علم اطلاعات و دانش شناسی خود از شبکه‌های اجتماعی استفاده نمی‌کنند، با آن‌ها آشنایی ندارند و یا مهارت استفاده مؤثر از آن‌ها را ندارند. نتایج پژوهش پیشین نویسندگان نشان داد که این مدرسان فقدان آموزش در استفاده از فناوری‌های وب دو را یکی از دلایل عدم استفاده از آن‌ها برشمردند (Sarrafzadeh, Hazeri, & Alavi, 2011).

نویسندگان پیشنهاد می‌کنند نهادهایی مانند انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در کنار دوره‌های آموزشی بسیار خوبی که برگزار می‌نمایند آموزش استفاده از شبکه‌های اجتماعی و نحوه بکار گرفتن آن‌ها در آموزش دانشگاهی و کتابخانه‌ها را بگنجانند.

نتایج پژوهش حاضر و نیز پژوهش پیش‌گفته نشان داد که فیلترینگ اینترنت یکی دیگر از موانع دسترسی و استفاده از فناوری‌های وب دو به‌طور عام و شبکه‌های اجتماعی به‌طور خاص است. برای غلبه بر این چالش می‌تواند از فناوری‌های جایگزین غیر فیلتر استفاده نمود. شبکه‌های اجتماعی عمومی و تخصصی بسیاری در وب وجود دارند که فیلتر نیستند و می‌تواند آن‌ها را بکار گرفت.

روش‌های متفاوتی برای وارد نمودن شبکه‌های اجتماعی در برنامه درسی علم اطلاعات و دانش شناسی می‌تواند پیشنهاد نمود. ذکر این نکته لازم است که در همه دروس می‌تواند این شبکه‌ها را گنجاند و نباید آموزش آن‌ها را به دروس فناوری- محور محدود نمود. نکته دیگر اینکه برای تشویق نمودن دانشجویان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی باید بخشی از ارزشیابی آن‌ها را به تکلیفی مرتبط با آن‌ها اختصاص داد تا انگیزه قوی‌تری برای استفاده از این فناوری داشته باشند. نویسنده اول این مقاله برای درس کتابخانه‌های عمومی از دانشجویان خواست که در گوگل پلاس صفحه‌ای متعلق به یک کتابخانه عمومی را مشترک شده و دنبال کنند و گزارشی از شیوه‌های استفاده آن کتابخانه از شبکه اجتماعی گوگل پلاس ارائه نمایند.

فقدان امکانات لازم ممکن است آموزش این فناوری‌ها را با دشواری مواجه سازد. در کشور ما این چالش همیشه وجود داشته است و می‌تواند بر آن غلبه نمود. مثلاً می‌تواند آموزش

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

آفلاین گوگل پلاس را با استفاده از فیلم‌های آموزشی موجود جایگزین آموزش آنلاین آن‌که با کندی و بعضاً قطع بودن اینترنت مواجه می‌شد نمود.

آموزش استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز استفاده از آن‌ها در کتابخانه‌های آینده ایران شود[۸]. بررسی متون در آغاز این مقاله نشان داد که کتابخانه‌ها با استفاده از شبکه‌های اجتماعی توانسته‌اند به مخاطبان خود نزدیک‌تر شده و از طریق آن‌ها به بازاریابی خدمات و منابع کتابخانه بپردازند. به دلیل رایگان بودن شبکه‌های اجتماعی و سهولت استفاده از آن‌ها کتابخانه‌های بی‌بضاعت و کوچک ایران هم خواهند توانست از مزایای این شبکه‌ها بهره‌مند شوند.

باوجود فیلتر بودن فیس‌بوک در ایران عضویت در آن روز به‌روز در حال افزایش است (Nouri Moradabadi, Asbaghi Gharehshiran, & Amrai, 2012) برای استفاده مؤثر و ایمن از شبکه‌های اجتماعی نیاز است که افراد دانش و مهارت‌های استفاده از آن‌ها را بدانند؛ به عبارت دیگر آن‌ها به‌نوعی سواد با عنوان سواد اطلاعاتی ۲ نیاز دارند. دنیایی از اطلاعات روزآمد در همه جنبه های زندگی در شبکه‌های اجتماعی موجود است. همچنین قابلیت‌های فراوان ارتباطی آن‌ها می‌تواند جوامع افراد هم علاقه را شکل دهد، رشد علمی را سبب شده و حتی فرصت‌های کارآفرینی ایجاد نماید. ندانستن آداب استفاده از آن‌ها می‌تواند مانع از استفاده صحیح افراد از شبکه‌های اجتماعی شود و بعضاً خطراتی را برای افرادی که به‌طور مثال نمی‌دانند چگونه تنظیمات حریم خصوصی را انجام دهند در برداشته باشد. نسل جوان بخصوص در معرض این خطر است. کتابداران و اطلاع‌رسانان می‌توانند آموزش سواد اطلاعاتی ۲ یا سواد رسانه‌های اجتماعی را در فعالیت‌های آموزش سواد اطلاعاتی خود بگنجانند؛ اما قبل از آن خود باید باسواد رسانه‌های اجتماعی باشند و این خود دلیل دیگری بر لزوم آموزش شبکه‌های اجتماعی در برنامه‌های درسی علم اطلاعات و دانش شناسی است.

سپاسگزاری

این مقاله نتایج یک طرح پژوهشی را که با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه خلیج‌فارس انجام شده است منعکس نموده است. نویسندگان مراتب قدردانی خود را از آن دانشگاه اعلام می‌دارند.

[۸]. خوشبختانه نرم افزارهای کتابخانه ای ایران نیز مجهز به رسانه های اجتماعی شده اند. بطور مثال شرکت مهندسی ارتباطات پیام مشرق نرم افزاری با عنوان " ثنا" طراحی کرده است، که مبتنی بر وب ۲ و شبکه های اجتماعی است.

منابع

منابع فارسی

جمالی مهموئی، حمیدرضا؛ صراف زاده، مریم؛ اسدی، سعید. (۱۳۸۴). استفاده از پرسشنامه‌های الکترونیکی در پژوهش‌های پیمایشی. *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران*، شماره اول، دوره پنجم.

قوانلوقاجار، مصطفی (۱۳۹۰). کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانشجویان؛ مطالعه موردی فیس‌بوک. مقاله ارائه شده در همایش شبکه‌های اجتماعی و زندگی روزمره.

کاشانی، مجید؛ زارع، سمیه (۱۳۹۱) مطالعه جمعیت شناختی شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر کاربران فیس‌بوک در ایران. *کتاب ماه علوم اجتماعی*، ۵۶، ۷۸-۸۴

نگاهی به برگزاری همایش روز رسانه‌های اجتماعی (۱۳۹۱). کتاب ماه علوم اجتماعی (۵۶)، ۸۷-۹۰.

منابع لاتین

Aharony, N (2013). Facebook use by Library and Information Science students. Aslib Proceedings, 65(1), 19 - 39.

Aharony, N (2009). The influence of LIS students" personality characteristics on their perceptions towards web 2.0 use. Journal of Librarianship and Information Science, 41(4), 227-242.

Al-Daihani, S. (2010). Exploring the use of social software by master of library and information science students. Library Review. 59(2), 117-131.

Alcock, J. (2009). Using Facebook pages to reach users: The Experiences of Wolverhampton. ALISS Quarterly, 4(2), 2–6.

Brett (2013). Social platforms gwi.8 update: Decline of Local Social Media Platforms, Globalwebindex.

Casey, M. (2005). Working Towards a Definition of Library 2.0 LibraryCrunch.

Click, A; & Petit, J. (2010). Social networking and Web 2.0 in information literacy The International Information & Library Review, 42, 137-142.

Grosseck, G; Bran, R; & Tiru, L. (2011). Dear teacher, what should I write on my wall? A case study on academic uses of Facebook. Procedia Social and Behavioral Sciences 15, 1425-1430.

Hamid, S; Waycott, J; Chang, Sh; & Kurnia, She. (2011). Appropriating Online Social Networking (OSN) Activities for Higher Education: Two Malaysian Cases Paper presented at the ascilite, Hobart, Australia.

Hendrix, D; Chiarella, D; Hasman, L; Murphy, Sh; & Zafron, M.L. (2009). Use of Facebook in AcademicHealth Sciences Libraries. Journal of the Medical Library Association 97(1), 44-47.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

topnews.az/en/news/33574/Nearly-2-million-Iranians-use-Facebook.html

Nouri Moradabadi, Y; Asbaghi Gharehshiran, M; & Amrai, K. (2012). What is the motivation student of Iranians for using Facebook? Procedia - Social and Behavioral Sciences, 46, 5192-5195.

Pew Internet & American Life Project (2013). Pew Internet: social networking (full detail).

Phillips, N.K. (2011). Academic Library Use of Facebook: Building Relationships with Students. The Journal of Academic Librarianship 37(6), 512–522.

Sarrafzadeh, M; Hazeri, A; & Alavi, S. (2011). The status of Web 2.0 in Iran's LIS education. Education for Information, 28(1), 1-13.

Witek, D; & Grettano, T. (2012). Information literacy on Facebook: an analysis. Reference Services Review, 40(2), 242-257.

Hussain, I. (2012). A Study to Evaluate the Social Media Trends among University Students. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 64, 639 – 645.

Jones, N; Blackey, H; Fitzgibbon, K; & Chew, E. (2010). Get out of MySpace! . Computers & Education, 54, 776-782.

Kvavik, R; and Caruso, J. (2006). Convenience, communications, and control: How students use technology. In D. G. Oblinger & J. L. Oblinger (Ed.), Educating the net generation (pp. 23-): Educause.

Mack, B; Roberts, R. (2007). Reaching Students with Facebook: Data and Best Practices. Electronic Journal of Academic and Special Librarianship, 8(2).

Milad, F. (2013). Nearly 2 million Iranians use Facebook. Trend News Agency. from http://

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]

Human Information Interaction. Vol. 1, No. 1
http://hii.khu.ac.ir
Original Article

The State of Online Social networking among Library and Information Sciences Students

Maryam Sarrafzadeh, PhD, Department of Library and Information Studies, Khalij Fars University, Boushehr, Iran (Corresponding author). msarrafzadeh@gmail.com
Soheila Alavi, MSc, Department of Library and Information Studies, Khalij Fars University, Boushehr, Iran.

Abstracts
Background and Aim: The present paper discusses results of a study which aimed to explore the knowledge and use of Online social networking by MLIS students in Iran and to explore their perceptions of using that technology for academic and professional purposes, and challenges they face for using them.
Method: The research method was explorative and empirical. Data was collected through a web-based survey questionnaire containing both open and close ended question. The link of questionnaire was emailed to MLIS students in Tehran. 113 students completed the questionnaire.
Results: The results show that 35 percent of respondents were not users of SNS. Internet filtering in Iran was identified as the major barrier on using SNS by MLIS students. Negative perceptions toward SNSs were identified as another big barrier for using SNSs by MLIS students. 22% of respondents felt that social networking would waste their time and some 14% saw on benefit on online social networking. 36% of respondents trusted very little to information released in SNSs. MLIS students were not sophisticated users of social networking sites. They have good level of skills on basic features of social networking sites. However, in more advanced features of SNSs such as privacy settings their skills seemed limited. Respondents to the questionnaire showed positive feedback on using SNS for academic and professional purposes.
Conclusion: There are several advantages for integrating SNS in LIS education. Preparing students for employing those technologies on their work places upon their graduation; increasing the employability of LIS students; reaping the educational benefits that SNSs offer and preparing students to teach social networking literacy competencies to others are some of the advantages of incorporating SNSs into LIS education. Authors suggest that skills to master online social networking must be taught in LIS education.

Keywords: Online social networking, Library and Information Science education, Higher education, Facebook.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1393.1.1.4.4]